

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РOLЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юрївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

Завальнюк Ірина Володимирівна
Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права,
доктор філософії в галузі права

ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Правова етнологія є важливим напрямом сучасного правознавства, що досліджує право у зв'язку з етнічними, культурними та соціальними особливостями різних народів. Її значення полягає у вивченні не лише формально закріплених норм, а й звичаїв, традицій, ритуалів, колективних уявлень про справедливість і порядок, які формують правову культуру суспільства. Такий підхід дає змогу зрозуміти право як явище, тісно пов'язане з історичним досвідом народу, його ментальністю, культурною пам'яттю та національною самобутністю. Саме тому правова етнологія розглядає право не лише як механізм регулювання суспільних відносин, а і як важливий елемент духовного життя спільноти [1, с. 10].

У сучасних умовах глобалізації правова етнологія набуває особливої актуальності. Сучасний світ характеризується посиленням міжкультурних контактів, міграційними процесами, активним поширенням універсалізованих моделей права та зближенням різних правових систем. З одного боку, це створює нові можливості для розвитку правового діалогу між культурами, а з іншого – породжує ризик втрати національної правової самобутності. Саме тому проблема співвідношення глобального і локального в праві стає однією з центральних у сучасному правознавстві. Правова етнологія дає змогу осмислити, як уніфікаційні процеси впливають на традиційні правові системи та які механізми можуть бути використані для збереження їхньої унікальності [2, с. 13].

Етнокультурний підхід у праві дозволяє розглядати його не лише як систему норм, установлених державою, а як прояв історичного, морального та світоглядного розвитку суспільства. Право в цьому контексті є відображенням правових архетипів, звичаїв, колективних уявлень про справедливість, а також національних особливостей мислення. Воно формується не в абстрактному просторі, а в конкретному культурному середовищі, де на нього впливають мова, релігія, традиція, ментальні моделі поведінки та історична пам'ять народу. Саме тому вивчення права без урахування етнокультурного контексту є неповним і не дозволяє повною мірою зрозуміти його соціальну природу [1, с. 12].

Поняття «правова етнологія», «юридична етнологія» та «етнологія права» доцільно розглядати як взаємопов'язані напрями дослідження, що перебувають на стику правознавства, етнології, антропології, соціології та культурології. Вони мають спільну мету – вивчення соціокультурних аспектів права, які виявляються у правових традиціях, звичаєвому праві, системах цінностей, ритуалах і мо-

делях правової поведінки. Завдяки цьому правова етнологія стає міждисциплінарною галуззю, що дає можливість аналізувати право ширше, ніж це дозволяє формально-догматичний підхід.

Особливе значення для розвитку правової етнології має юридична антропологія. Вона досліджує людину в її правових формах існування, допомагає зрозуміти, як право функціонує в різних культурних середовищах, яким чином змінюються правові норми разом із розвитком суспільства та як вони відображають життєві потреби певної спільноти. Юридична антропологія відкриває можливість побачити, що правові системи не є однаковими для всіх народів і не можуть бути механічно перенесені з одного культурного середовища в інше. Такий підхід сприяє подоланню євроцентристського розуміння права і дозволяє точніше відобразити специфіку окремих правових культур [1, с. 13].

У межах правової етнології важливим є також поняття правового плюралізму. У багатьох суспільствах поряд із державним правом існують звичаєві норми, релігійні настанови, локальні правила спільнот та інші форми соціального регулювання. Це означає, що правовий простір є складним і багатошаровим. У такому розумінні право постає не лише як продукт державної волі, а як результат тривалої культурної еволюції.

У сучасному світі глобалізація значною мірою трансформує правові системи. Вона сприяє поширенню універсальних правових принципів, створенню наднаціональних механізмів регулювання, гармонізації законодавства та зміцненню міжнародних правових інститутів. Однак паралельно з цим глобалізація може призводити до стандартизації права, ослаблення локальних правових традицій і витіснення звичаєвих норм. Унаслідок цього виникає потреба в осмисленні тих культурних компонентів права, які забезпечують збереження самобутності конкретного народу. Саме правова етнологія допомагає знайти баланс між правовою гармонізацією та правом суспільства залишатися носієм власної правової культури [2, с. 15].

У контексті глобалізації особливо важливою стає проблема захисту прав національних меншин і збереження етнокультурної автономії. Сучасна правова етнологія розглядає етнокультурну автономію як один із важливих політико-правових механізмів збереження мови, традицій, цінностей та форм самоорганізації національних спільнот. Це дає змогу не лише формально декларувати права меншин, а й забезпечувати реальні умови для розвитку їхньої культурної самобутності. Таким чином, право в етнологічному вимірі виступає не тільки засобом регулювання, а й інструментом захисту колективної ідентичності [3, с. 212].

Ще одним важливим аспектом є розуміння права як культурного феномену. У межах сучасних правових теорій дедалі більшого значення набувають підходи, що виходять за межі вузького нормативізму. Право розглядається як явище, тісно пов'язане з моральними уявленнями, історичним досвідом, традиціями та

символічними структурами культури. Це означає, що для повноцінного осмислення права необхідно враховувати не лише юридичні тексти, а й колективні форми свідомості, через які суспільство сприймає справедливість, обов'язок, відповідальність і порядок. Саме такий підхід дозволяє глибше проникнути в сутність правової реальності.

Правова етнологія має також практичне значення для формування сучасної правової політики. Законодавство, що не враховує етнокультурних особливостей суспільства, часто виявляється неефективним або сприймається як зовнішнє й чуже. Натомість правові норми, які спираються на культурно зрозумілі моделі поведінки та враховують історичний досвід народу, мають значно вищий рівень легітимності. Це особливо важливо для багатонаціональних держав, у яких стабільність правової системи значною мірою залежить від здатності поєднати загальнодержавні правові стандарти з правом окремих спільнот на збереження своєї культурної самобутності [4, с. 68].

Для українського правознавства розвиток правової етнології має особливу цінність. Українська правова традиція формувалася впродовж тривалого історичного часу під впливом різних політичних, соціальних і культурних чинників. Тому осмислення права крізь призму етнокультурного підходу дає змогу глибше зрозуміти особливості національної правової системи, її зв'язок із правовими традиціями, обумовленість національною правовою пам'яттю та правовими цінностями. Це важливо не лише для історико-правових досліджень, а і для сучасного права та державотворення, оскільки дозволяє поєднати модернізацію права із збереженням його національного підґрунтя.

Сучасне правознавство дедалі більше потребує переходу від суто формального аналізу норм до ширшого культурно-антропологічного розуміння права. Правова етнологія відповідає цій потребі, оскільки дозволяє побачити право як живу систему, яка формується в межах конкретної культури, змінюється під впливом соціального досвіду та зберігає в собі риси колективної ідентичності народу. Саме тому вона виступає важливим напрямом гуманітарного знання, здатним поєднати теоретичне осмислення права з практичними завданнями захисту культурного різноманіття.

Отже, правова етнологія є перспективним і значущим напрямом сучасного правознавства, що дозволяє досліджувати право як культурно зумовлений феномен. Вона розкриває роль етнічних, традиційних і ментальних чинників у формуванні правових систем, допомагає глибше осмислити зв'язок права з культурною ідентичністю народу та сприяє виробленню підходів до збереження правової самобутності в умовах глобалізації. У сучасному світі, де посилюються процеси уніфікації та інтеграції, саме правова етнологія дає можливість зберегти баланс між універсальними правовими цінностями та унікальністю окремих правових культур. Тому її розвиток є необхідною передумовою формування сучасного, гуманістичного й культурно чутливого праворозуміння.

Список використаних джерел:

1. Бандура О. Антропологія права як складова філософської антропології (загальний нарис). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1. Том 17. С. 8–15.
2. Власенко В. В. Вплив процесів глобалізації на правові системи сучасності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №1. С. 9–13.
3. Кресіна І. Етнокультурна автономія як політико-правовий інститут захисту прав національних меншин. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019. Вип. 3–4 (99–100). Ча. II. С. 204–223.
4. Хаустова М. Г., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 66–70.

Ключові слова: правова етнологія, етнокультурний підхід, правова система, глобалізація, правова ідентичність.

Key words: legal ethnology, ethnocultural approach, legal system, globalization, legal identity.

Артур Ліс

*Люблінський Католицький університет імені Яна Павла II,
доктор історії та адміністрації, ад'юнкт кафедри Історії устрою і права
факультету права, права канонічного і адміністрації*

LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ

Поняття права як організуючого фактора в житті громади є однією з фундаментальних тем історії політичних систем і права. Вже в ранньому Середньовіччі робилися спроби впорядкувати суспільні відносини за допомогою норм, похідних від звичаєвих традицій, які поступово почали закріплюватися письмово.

Цей процес не передбачав просту «заміну» звичаю статутним правом, а скоріше його закріплення, уточнення та часткову формалізацію з метою підвищення передбачуваності рішень та зменшення конфліктів [4; 5].

Одним із найважливіших свідчень цього процесу є Lex Salica – Салічний закон франків, створений на рубежі V та VI століть і традиційно пов'язаний з правлінням Хлодвіга I [1, с. 1–5]. У літературі наголошується, що Салічний закон являє собою ранній етап переходу від звичаєвого права до права писаного. Він ще не є системою абстрактних правил у сучасному розумінні, а сукупністю казуїстичних положень, що стосуються конкретних соціальних ситуацій, особливо в сферах кримінального, процесуального та речового права [2, с. 15–22; 4, с. 45–60].

Метою цього дослідження є представлення Lex Salica як важливого елемента в розвитку правової системи ранньосередньовічної Європи, з особливим акцен-